

ODPOVĚDNOST ZNALECKÝCH ÚSTAVŮ ZA ZNALECKÝ POSUDEK

JAKUB HANÁK

Masaryk University, Faculty of Law, the Czech Republic

Abstract in original language:

Kvalita znaleckých posudků je problematická. Podle názoru odborné veřejnosti je důvodem právní úprava, která neumožňuje dostatečně kontrolovat a postihovat znalce a znalecké ústavy. V příspěvku jsou rozebrány jednotlivé druhy odpovědnosti znaleckých ústavů za znalecký posudek: odpovědnost podle znaleckého zákona, trestní odpovědnost konkrétních pracovníků znaleckého ústavu a odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Autor zastává názor, že právní úprava obsahuje dostatečné množství prostředků ke kontrole znaleckých ústavů, které však nejsou příslušnými orgány dostatečně využívány.

Key words in original language:

Znalecký ústav, znalecký posudek, odpovědnost, vyškrtnutí ze seznamu, trestní odpovědnost, náhrada škody.

Abstract:

The quality of expert opinions is problematic. Jurists think that this problem is caused by inappropriate legal regulation, which does not enable efficient supervision and penalization of experts. The paper is focused on different kinds of the liability of expert institutes for expert opinion: liability according to the Expert and Interpreter Act, criminal liability of employees of expert institute and liability to damages. Author believes that existing legislation includes sufficient penal powers, which are not used efficiently by the authorities concerned.

Key words:

Expert institute, expert opinion, liability, deletion from the register, criminal liability, damages.

Znalecké posudky mají dnes velký vliv na rozhodování soudu. Soudci na ně spoléhají v takové míře, že bez nich téměř nerozhodnou, takže v podstatě nesoudí soudce, ale znalec.¹ Spolu s tímto trendem stoupá také nespokojenost s kvalitou samotných znaleckých posudků a frustrace z nepostižitelnosti znalce, protože jeho odpovědnost je téměř nulová.² Je tomu skutečně tak?

Pokusím se v tomto příspěvku poukázat na způsoby, kterými lze kontrolovat a případně sankcionovat znalce při výkonu znalecké činnosti, tj. pokusím se odpovědět na otázku, jaká je jejich odpovědnost za znalecký posudek. Zaměřím se přitom pouze na znalce - právnické osoby, jež vytvářejí významné množství znaleckých posudků a jejichž odpovědnost je ještě

¹ Vyjádření ombudsmana Otakara Motejla. In: MAHDALOVÁ, Kateřina. Ombudsman: soudní znalci ničí lidské životy. *Hospodářské noviny* [online]. 2007 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <http://www.reaia.cz/ruzne/Ombudsman%20Soudn%C3%AD%20znalci%20ni%C4%8D%C3%AD%20lidsk%C3%A9%20C5%BEivoty%20%20HN_IHNED_CZ%20-%20tituln%C3%AD%20strana.htm>.

² Tamtéž.

problematictější než znalců - fyzických osob. Téma je aktuální také proto, že je nyní projednávána novela znaleckého zákona, která se snaží zejména o zefektivnění kontroly a zpřísnění podmínek pro výkon znalecké činnosti.

1. ZNALECKÁ ČINNOST A POSTAVENÍ ZNALECKÝCH ÚSTAVŮ

Znalecká činnost má své nezastupitelné místo především v řízení před státními orgány, které vyžadují znalecké posudky v případě, že je k posouzení skutečností potřeba odborných znalostí.³ Po sametové revoluci nabyla na významu také činnost pro soukromé osoby (zejména v oboru ekonomika), která je honorována mnohem lépe a je často hlavním motivem znalecké činnosti vůbec.⁴ Větší poptávka po znaleckých posudcích vedla mj. k tomu, že jako platforma pro výkon znalecké činnosti začaly být využívány také znalecké ústavy. S jejich působením jako soukromoprávních subjektů právní úprava⁵ přitom vůbec nepočítala, což se nejvíce odráží právě v otázce odpovědnostních vztahů. Ty nejsou výslovně vůbec upraveny a je tak nutné přiměřeně aplikovat ustanovení vztahující se k znalcům.

Právní úprava také používá místo kostrbatého pojmu znalci - právnické osoby označení znalecké ústavy. Pod tímto názvem se skrývají dva druhy subjektů:⁶

- ústavy a jiná pracoviště specializovaná na znaleckou činnost (tzv. I. oddíl), která mají nejčastěji podobu obchodní společnosti, různou velikost i kredit a jejich cílem je povětšinou vytvářet zisk;⁷

- vědecké ústavy a vysoké školy (tzv. II. oddíl), jež představují veřejnoprávní právnické osoby s vysokou odbornou úrovní. Posudky na žádost státních orgánů podávají takřka výhradně pouze ve zvlášť obtížných případech, vyloučena však není ani činnost pro soukromé osoby.

Znalecké ústavy mohou vykonávat znaleckou činnost, pokud jsou zapsány do seznamu ústavů, který vede Ministerstvo spravedlnosti a člení se na dva oddíly pro dvě výše uvedené skupiny ústavů.⁸ Atraktivní jsou především znalecké ústavy zapisované do I. oddílu, neboť

³ K provádění důkazů znaleckým posudkem srovnej ust. § 127 občanského soudního řádu, ust. § 105 trestního řádu a ust. § 56 správního řádu.

⁴ Znalecká činnost pro potřeby státních orgánů je totiž odměňována podle vyhlášky, kde je maximální hodinová odměna v běžném případě 350 Kč, do které jsou zahrnuty také režijní náklady. Navíc ji soudy často ani v plné výši nepřiznávají. Časté jsou rovněž stížnosti znalců na opožděné vyplácení odměny nebo oddalování rozhodnutí o odměně až do vynesení meritorního rozsudku. Z těchto důvodů se řada znalců snaží různými způsoby práci pro stát vyhnout a vykonávat znaleckou činnost převážně ve smluvním režimu.

⁵ Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících (dále jen znalecký zákon) a vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících (dále jen vyhláška).

⁶ Viz § 6 vyhlášky.

⁷ Ačkoliv jejich činnost s největší pravděpodobností není podle současné judikatury podnikáním. Srovnej rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. 10. 1994, čj. 10 Ca 348/94, Identifikační číslo v ASPI: JUD5498CZ. Na toto rozhodnutí odkázal také Nejvyšší správní soud v rozhodnutí ze dne 25. 5. 2004, čj. 6 A 57/2001-61, dostupné na www.nssoud.cz.

⁸ V současnosti je v seznamu ústavů evidováno v I. oddíle 157 a ve II. oddíle 289 znaleckých ústavů.

volných míst znalců v obvodech krajských soudů je nedostatek a právní úprava neobsahuje žádné podmínky pro zápis do seznamu ústavů (oproti požadavkům na jmenování znalce).

Současná právní úprava přitom přikládá znaleckým ústavům velký význam, neboť ukládá státním orgánům vyžadovat posudky především od nich. Ačkoliv praxe tento požadavek v případě znaleckých ústavů I. oddílu víceméně nerespektuje,⁹ role vědeckých ústavů ve zvláště obtížných případech je nezastupitelná. Mimo situace, kdy je znalecký ústav přímo ustanoven státním orgánem, však dnešní procesní předpisy umožňují samotným účastníkům, aby předložili znalecký posudek vypracovaný na jejich vlastní žádost.¹⁰ U těchto posudků pak hrozí, že budou na úkor objektivitu odrážet více zadání objednatele. Stejně, ne-li větší, riziko existuje pochopitelně i u těch posudků, které jsou vytvořeny na žádost soukromých osob pro účely daňové či obchodní. Bez kontroly a patřičné odpovědnosti znalců a znaleckých ústavů je naprosto nepředstavitelné naplnit cíl a smysl znalectví, kterým je objektivní, odborné a nezávislé posouzení skutečností.

2. ODPOVĚDNOST PODLE ZNALECKÉHO ZÁKONA

Znalecký zákon ukládá znaleckým ústavům povinnost vykonávat znaleckou činnost řádně a ve stanovené lhůtě.¹¹ Nezbytným předpokladem řádného výkonu znalecké činnosti je odborná způsobilost znaleckého ústavu. Jak již bylo naznačeno výše, zákon žádné požadavky, které by musel znalecký ústav splnit, nestanoví. Teoreticky lze tak do seznamu zapsat a tím udělit oprávnění pro výkon znalecké činnosti jakékoliv právnické osobě, jež o zápis požádá. Skutečnost je naštěstí poněkud jiná. Ministr spravedlnosti, jenž o zápisu rozhoduje, vyžaduje, aby žadatel splnil téměř shodné podmínky, které obsahuje současný návrh znaleckého zákona a také obdobná slovenská právní úprava.¹² Ty jsou poměrně přísné, ovšem stále víceméně formální.

Vlastní kontrola spočívá až v hodnocení správnosti samotného znaleckého posudku, které je současně nutnou podmínkou pro případné uplatnění sankcí. S přihlédnutím ke skutečnosti, že v době vzniku znaleckého zákona nebyla kontrola zásadním problémem, pak nepřekvapí, že není vymezena působnost státních orgánů v této věci. Ministerstvo spravedlnosti, které ústavy zapisuje a může jmenovat i znalce, odkazuje v posuzování správnosti posudku na soudce, který znalce do řízení přibral,¹³ soudy pak judikovaly, že správnost posudku přezkoumávat nemohou.¹⁴ Znalci také nejsou povinně sdružováni ve znalecké komoře (žádá ani

⁹ CHMELÍK, Jan, et al. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 170.

¹⁰ Podle § 110 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, je takový posudek v trestním řízení rovnocenný s posudkem vypracovaným na žádost soudu. V občanském soudním řízení je takový posudek pouze dalším listinným důkazem.

¹¹ Viz § 8 ve spojení s § 22 odst. 3 znaleckého zákona.

¹² Blíže viz HANÁK, Jakub. Podmínky zápisu do prvního oddílu seznamu ústavu. In: *Junior Forensic Science Brno '09 : Sborník příspěvků*. Brno: VUT Brno, 2009. s. 6-13.

¹³ Celou problematiku lze pochopitelně vztáhnout na znalecké ústavy, jejichž odpovědnost je předmětem příspěvku.

¹⁴ *Problémy v činnosti soudních znalců z oboru zdravotnictví: Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 7* [online]. 2008, 23. 7. 2008 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW:

neexistuje), jež by mohla plnit kontrolní funkci obdobně jako advokátní či exekutorská komora. Poněvadž kontrola správnosti znaleckých posudků je specifickou a obtížnou činností, absence specializovaného orgánu s patřičným odborným zázemím je zřejmě hlavní příčinou špatného stavu znalecké činnosti.

Podle mého názoru se této pravomoci nesmí zříkat soudy, které mohou hodnotit znalecký posudek nepřímou v tom smyslu, zda je jeho odůvodnění v souladu s obecnými zkušenostmi a poznatky, zda je jeho odůvodnění logické a zda znalec přihlédl ke všemu, co mu bylo k posouzení předestřeno.¹⁵ Takto vymezený rozsah přezkumu je dostatečný, zvláště s přihlédnutím k možnosti porovnat závěry znaleckého posudku s ostatními důkazy. V případě vážnějšího podezření může soud provést důkladnější prošetření.

Aktivní mohou být také samotní účastníci řízení nebo zadavatelé posudků, kteří si mohou na postup znaleckého ústavu při posuzování znaleckého úkolu stěžovat. V případě stížnosti na znalecký ústav¹⁶ je příslušným orgánem k vyřizování stížnosti ministr spravedlnosti, který by měl, jako orgán udělující ústavům oprávnění k výkonu znalecké činnosti, prověřit důvodnost stížnosti. Poměrně častou praxí účastníků řízení je pak objednání si znaleckého posudku od jiného znalce,¹⁷ který je jimi vnímán jako objektivnější a správnější, ačkoliv jsem přesvědčen, že právě u posudků tohoto druhu dochází nejčastěji k porušení povinnosti znalce. Soud je pak nucen řešit rozpor dvou protichůdných znaleckých posudků. Protože sám jej není ve většině případů schopen ani oprávněn rozhodnout, je nucen si vyžádat další znalecký posudek. Lze jen doporučit, aby se soudy v takových případech obraceli pokud možno na vědecké ústavy a vysoké školy, popřípadě na takové soukromoprávní znalecké ústavy, se kterými mají dobrou zkušenost, protože všeobecně není odborná kvalita soukromoprávních znaleckých ústavů z výše uvedených důvodů vyšší než samotných znalců. Vědecké ústavy se navíc těší dobrému renomé a nelze si ani představit objektivnější instituci. Má-li soud již v tu chvíli podezření, že některý znalecký posudek trpí vadami, což je u protikladných posudků pravděpodobné, je na místě dát ústavu za úkol vypracovat revizní posudek, přestože odměna za něj je pak vyšší. Na základě takového posudku pak může soud bez obav zahájit sankční proceduru.

Takový způsob kontroly je samozřejmě finančně i časově náročný, ovšem jediným možným řešením je zřejmě přesunutí pravomoci posuzovat správnost na jiný orgán. V úvahu připadají především poradní sbory, se kterými dokonce počítá právní úprava, ale jež jsou zřizovány jen výjimečně.¹⁸ S jejich znovuoživením počítá také projednávaná novela, čímž se zřejmě uzavřela cesta pro vznik komory soudních znalců po vzoru advokátní či lékařské komory. Ministerstvo se pro takové řešení rozhodlo možná i proto, že předchozí pokusy o zřízení

<http://www.llp.cz/_files/file/SYSTEMOVE_DOPORUCENI_7.pdf>. Citováno je rozhodnutí Městského soudu v Praze, sp. zn. 69 Co 417/2007. Shodně se k věci vyjádřila také prvorepubliková judikatura v rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 3. 1. 1929, čj. 34083/28, Identifikační číslo v ASPI: JUD18791CZ.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Nemusí se jednat jen o stížnost na jím vypracovaný znalecký posudek, ale také na jednání zástupců ústavu při jeho přípravě, nedodržení lhůty apod.

¹⁷ CHMELÍK, Jan, et al. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 177.

¹⁸ KOLÁČKOVÁ, Jana. *Jednou znalec, navždy znalec aneb Jak se žije znalci v Česku?* [online]. 2007, 1. 8. 2007 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=164>>.

takové komory byly neúspěšné. Osobně se přikláním k názoru, že poradní sbory jako orgány soudu mají větší předpoklady pro nezávislé hodnocení činnosti znalců a znaleckých ústavů, než profesní samosprávné komory, ačkoliv sbory budou pro nedostatek vhodných kandidátů tvořeny zase převážně osobami z řad znalců. Z těchto důvodů se rovněž nepřikláním k povinnému členství znalců v profesní komoře.

2.1 SANKCE

Pokud je prokázáno porušení povinností znaleckým ústavem, je možné přistoupit k postihům podle znaleckého zákona. Nejmenším je snížení odměny za znalecký posudek až na polovinu v případě nekvalitně nebo opožděně provedeného posudku. Jde-li o zvláště nekvalitně provedený posudek, může být odměna zcela odepřena.¹⁹ Zejména nedodržení lhůty není výjimečným jevem a současně se dá snadno kontrolovat. Soudy však k finančnímu postihu přikračují laxně,²⁰ což je s ohledem na volání po co nejrychlejších rozhodnutích ve věci překvapivé. Obdobného výsledku lze docílit také uložením pořádkové pokuty v případě, že znalec svým jednáním ztěžuje postup soudu v řízení. Takovým jednáním je v praxi nejčastěji nedostavení se zástupce ústavu²¹ k soudu nebo také pozdní vypracování posudku. Obě sankce je možné kombinovat a docílit tak větší účinnosti.

Vedle finančního postihu může být znaleckému ústavu udělena výstraha v případě, že nevykonával znaleckou činnost řádně. Výstraha je zároveň podmínkou, aby mohl být znalecký ústav vyškrtnut ze seznamu, jestliže porušuje své povinnosti i nadále. Jde o velmi vážnou hrozbu. V případě znaleckých ústavů je k takovému postupu oprávněn Ministr spravedlnosti.²² Zákon je v tomto ohledu stručný a neuvádí ani demonstrativní výčet povinností, při jejichž porušení by mělo být přistoupeno k odvolání znalce. Tato úprava se na základě odkazu použije také na vyškrtnutí ze seznamu ústavů. V literatuře jsou jako důvody uváděny: nedůvodné prodlužování lhůt k vypracování posudku a případy, kdy znalec řeší právní otázky.²³ K tomuto výčtu můžeme, podle mého názoru, přiřadit také flagrantní porušení nestrannosti či opakované zjištění základních neznalostí, které brání řádnému vypracování posudku.

Někteří autoři jdou ve snaze o co nejúčinnější kontroly a trestání docela daleko, když považují za komplikaci, že řízení o vyškrtnutí ze seznamu není jednoduché a spadá pod režim

¹⁹ Viz § 27 vyhlášky.

²⁰ *Problémy v činnosti soudních znalců z oboru zdravotnictví: Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 7* [online]. 2008, 23. 7. 2008 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/SYSTEMOVE_DOPORUCENI_7.pdf>.

²¹ Ústav je podle § 22 odst. 2 znaleckého zákona povinen ustanovit osobu, která stvrdí správnost posudku a podá případně vysvětlení.

²² Viz § 20 ve spojení s § 22 odst. 3 znaleckého zákona.

²³ Viz BRADÁČ, Albert. *Úvod do soudního znaleství*. Brno: CERM, 2004, s. 18. Spáchání úmyslného trestného činu chápe jako ztrátu osobních vlastností, které jsou podmínkou pro výkon znalecké činnosti, což je poněkud problematický závěr.

správního řádu, čímž dostává znalecký ústav možnost opravných prostředků.²⁴ Domnívám se, že jde o takový zásah do práv znaleckého ústavu, že přezkum nezávislým orgánem je pro ochranu práv nezbytný. Navíc tato možnost existovala již dříve.²⁵ Proti rozhodnutí ministra o vyškrtnutí ústavu ze seznamu není podle mého názoru možné podat rozklad, protože správní řád se na řízení ve věcech znaleckých používá na základě principu subsidiarity, přičemž možnost použít rozklad nelze ze subsidiárního použití správního řádu dovodit, neboť představuje samostatný procesní institut, který nelze mechanicky převzít do zcela jiného typu řízení pouze s odkazem na subsidiaritu.²⁶ Znalecký ústav se však může proti rozhodnutí ministra bránit správní žalobou. Pravdou zůstává, že pro ministra může být obtížné unést důkazní břemeno, což opět souvisí s výše naznačenou problematikou kontroly správnosti znaleckého posudku. Jde každopádně o účinný prostředek a záleží jen na odvaze ministrů, zda půjdou do sporu se znaleckým ústavem, který s velkou pravděpodobností skončí u správního soudu. Bez snahy orgánů, jež mají řádný výkon znalecké činnosti zajišťovat, se ovšem kvalita znaleckých posudků nezlepší. Zákon totiž k zajištění řádného výkonu znalecké činnosti, což je jeho hlavním cílem, obsahuje dostatečné množství různých sankčních nástrojů

2.2 ÚPRAVA V NOVELE ZÁKONA

V této souvislosti považuji za vhodné se zmínit o předmětné úpravě v návrhu novely znaleckého zákona, kterou chce ministerstvo zejména zpřísnit dohled nad činností znalců a vyřešit neuspokojivou situaci v oblasti znaleckých ústavů.²⁷ Navrhovaná novela²⁸ se lepší kontroly snaží dosáhnout pomocí podrobnější úpravy, která obsahuje také řadu nových institutů, které jako řešení navrhovala odborná veřejnost. Výrazně přísnější podle mého názoru ovšem není. Správným krokem je snaha o zajištění co největší odbornosti a nezávislosti znaleckých ústavů, když jsou pro zápis do seznamu ústavů konečně stanoveny jednoznačné podmínky. Tím by mělo dojít ke zvýšení odborné i materiální základny pro výkon znalecké činnosti. Zásadním je v tomto směru zejména povinnost, aby osobami odpovědnými za znalecký posudek ústavu byly znalci, přičemž ústav bude také odpovědný za jejich celoživotní vzdělávání. Uvítat je nutné také povinné pojištění pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem znalecké činnosti. Tato opatření však představují pouze nepřímé nástroje: vytyčí jasné mantinely činnosti ústavů a zdůrazní jejich hmotnou odpovědnost, sama však zlepšení stavu nezajistí

²⁴ KOLÁČKOVÁ, Jana. *Jednou znalec, navždy znalec aneb Jak se žije znalci v Česku?* [online]. 2007, 1. 8. 2007 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=164>>.

²⁵ Viz rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 7. 2007, čj. 2 As 69/2006-61, dostupné na www.nssoud.cz. Shodně také rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 22. 1. 2002, sp. zn. I. ÚS 567/01, dostupné na <http://nalus.usoud.cz/>.

²⁶ Viz rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 7. 2007, čj. 2 As 69/2006-61, dostupné na www.nssoud.cz. Toto rozhodnutí se vztahuje k rozhodnutí o odvolání z funkce znalce, proti kterému bylo podáno odvolání. Přesto se domnívám, že rozhodnutí lze na tento případ analogicky aplikovat.

²⁷ Viz informace Ministerstva spravedlnosti k návrhu novely znaleckého zákona: [cit. 2009-05-26], dostupná z WWW: <<http://portal.justice.cz/justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4979&d=282638>>.

²⁸ Znění návrhu viz Knihovna připravované legislativy, dostupná na <http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf>.

V oblasti samotné kontroly a sankcí zůstává novela na půli cesty. Pozitivní je, že formalizuje řízení o vyškrtnutí ze seznamu ústavů a přesně vymezuje důvody pro tento postup. Vedle současných sankčních nástrojů pak zavádí, v jiných oborech běžně užívaný, institut správních deliktů, který je založen na objektivní odpovědnosti znaleckého ústavu. Tím rozšiřuje okruh možných sankcí o pokuty, jejichž maximální výše je již poměrně citelná (až jeden milión Kč.) Spáchání správního deliktu pak může být současně důvodem pro vyškrtnutí ze seznamu ústavů, který jako nejpřísnější postih pochopitelně zůstává. Řízení o deliktech bude provádět ministerstvo.

Poněvadž za vážnější problém považuji nedůsledné vymáhání povinností znaleckých ústavů ze strany kontrolních orgánů, kterou lze zvýšit zejména tlakem účastníků, je pozitivní, že novela výslovně dává účastníkům řízení možnost stěžovat si na znalce v případě podezření na porušení jeho povinností v souvislosti se znaleckým posudkem, kterou musí předseda krajského soudu ve lhůtě prošetřit a shledá-li ji oprávněnou, dát ministerstvu podnět k zahájení řízení o správním deliktu. Novela omezuje stížnost pouze na posudky zadané orgánem veřejné moci, což je pochopitelné, protože u těchto posudků je největší zájem na řádném výkonu znalecké činnosti. Přesto by stálo za úvahu, zda tuto stížnost nevztáhnout také na ostatní posudky, jelikož řada z nich je sice objednána soukromými osobami, ale následně jsou použity pro potřeby státu (např. v daňovém řízení). Účastníkům řízení pak zůstává možnost stěžovat si na jakýkoliv posudek nebo činnost ústavu v souvislosti s ním.

3. ODPOVĚDNOST PODLE TRESTNÍHO ZÁKONA

Vedle specifické odpovědnosti podle znaleckého zákona je jednou ze záruk řádného výkonu znalecké činnosti také trestní zákon, který obsahuje trestný čin nepravdivého znaleckého posudku. Ten je upraven v ustanovení § 175 trestního zákona a jeho objektem je právě řádný výkon znalecké činnosti.²⁹ Na, pro tento příspěvek zásadní, otázku, zda mohou tento trestný čin spáchat také osoby, které vypracovávají posudky jako pracovníci znalecký ústavů, odpověděl dosud zřejmě nejpodrobněji J. Chmelík ovšem bez bližšího vysvětlení. Pouze konstatoval, že odpovědnost příslušného znalce zůstává jen v rovině pracovně právní, nikoliv nebo velmi obtížně, v rovině trestně právní.³⁰ Tento závěr vychází ze skutečnosti, že pachatelem tohoto trestného činu může být pouze znalec, který posudek podává (tzv. speciální subjekt),³¹ přičemž znalecký zákon určuje odpovědného za včasné a řádné provedení posudku přímo ústav.³² Přesto jsem přesvědčen, že lze konkrétní osoby jednající za znalecký ústav trestně postihnout.

²⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákon: komentář/II.díl.* 6. vyd. Praha : C.H. Beck, 2004, s. 1043. Dále se zde uvádí, že jeho objektivní stránka může být naplněna aktivním jednáním (podáním nepravdivého či hrubě zkrslého posudku) i úmyslným opomenutím (podáním neúplného posudku nebo zamlčení podstatných okolností v něm). V obou případech se vyžaduje úmyslné zavinění. Podstatné je rovněž, že zákon rozlišuje dvě skutkové podstaty, kdy druhá je trestána vyšší sazbou, protože chrání zájem na správném zjištění skutkového stavu jako základu zákonného rozhodnutí soudů.

³⁰ CHMELÍK, Jan, et al. *Místo činu a znalecké dokazování.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 176.

³¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákon: komentář/II.díl.* 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 1044.

³² Viz § 22 odst. 2 znaleckého zákona.

Základem pro toto tvrzení, je argumentace k aplikaci ustanovení § 90 odst. 2 trestního zákona, podle kterého je za speciální subjekt trestného činu považována i fyzická osoba, která jednala za právnickou osobu a u které je zvláštní způsobilost dána.³³ Většinou je rovněž odmítán názor, že jednání fyzické osoby učiněné v rámci činnosti právnické osoby zavazuje pouze tuto právnickou osobu,³⁴ neboť pak by se mohly fyzické osoby jednoduše vyhnout trestněprávní odpovědnosti založením právnické osoby. V případě znaleckých ústavů jde přitom o reálnou obavu, zvýrazněnou absencí dalších podmínek regulujících činnost ústavů. Odpovědnostní vztahy v souvislosti s trestní odpovědností za posudek ústavu komplikuje ještě jeho kolektivní podstata. Posudek zde totiž není dílem jednoho znalce, ale výsledkem společné práce několika jednotlivců.

Znalecké ústavy však mají povinnost určit osobu, která stvrdí správnost posudku a podá případná vysvětlení. Tato osoba pak následně před soudem skládá nebo je jí připomenut znalecký slib a stvrzuje samozřejmě správnost posudku. Tím podle mého názoru přebírá odpovědnost i za další členy týmu, kteří na posudku rovněž pracovali. Jelikož jedná za znalecký ústav je zároveň speciálním subjektem a tudíž trestně odpovědná. Další spolupracovníci pak mohou být postiženi již jen podle předpisů pracovního práva.

Bohužel praxe i teorie³⁵ plně nesdílí závěry týkající se trestní odpovědnosti fyzické osoby jednající za osobu právnickou. Zejména se však k této otázce zatím nevyjádřily ani soudy. Proto nezbyvá, než souhlasit s výše uvedeným závěrem, že odsouzení konkrétního pracovníka ústavu za tento trestný čin je obtížné. Tento stav nevyjasňuje ani projednávaná novela znaleckého zákona. Ta zavádí pouze povinnost, aby stvrzující osobou byl vždy znalec (dnes kdokoliv). Místo osobní odpovědnosti konkrétních znalců volí naopak poměrně přísnou odpovědnost právnické osoby za správní delikt (pokuta až 1 milion Kč a vyškrcnutí ze seznamu), čímž preventivně působí také na konkrétní společníky či pracovníky, ačkoliv jejich individuální odpovědnost je stále menší, než kdyby znaleckou činnost vykonávali sami.³⁶

4. ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU PODLE OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Poněvadž odborná veřejnost volá zejména po zpřísnění kontroly a trestů, zřejmě se předpokládá, že nejúčinnější je veřejnoprávní odpovědnost. Přitom znalecký posudek může být příčinou i značné škody. A to nejenom v souvislosti s právními úkony soukromých osob. Také pro soudní rozhodnutí je znalecký posudek důležitým podkladem. S oběma případy se v praxi lze běžně setkat a pak je pro poškozeného důležitější náhrada vzniklé škody než výstraha udělená znaleckému ústavu. Na danou problematiku se samozřejmě vztahuje ustanovení § 420 občanského zákoníku, které upravuje obecnou občanskoprávní odpovědnost za škodu a stanoví předpoklady vzniku této odpovědnosti:

³³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákon: komentář/1.díl*. 6. vyd. Praha : C.H. Beck, 2004, s. 694.

³⁴ Cit. dílo, s. 699.

³⁵ K tomu srovnej: TERYNGEL, Jiří. K trestní odpovědnosti právnických osob a osob za ně jednajících. *Trestní právo*. 1996, č. 1, s. 15-18 nebo TERYNGEL, Jiří. Ještě k rozlišení odpovědnosti právnických a fyzických osob. *Trestní právo*. 1996, č. 12, s. 9-11.

³⁶ Takto upravená správněprávní odpovědnost podle mého názoru rovněž účinně nahrazuje v českém právním řádu absentující trestní odpovědnost právnických osob.

- porušení právní povinnosti,
- škoda,
- příčinná souvislost mezi porušením právní povinnosti a škodou,
- zavinění.

Poškozený musí unést důkazní břemeno ohledně prvních tří předpokladů – zavinění se presumuje.³⁷ Prokázání porušení právní povinnosti teoreticky nečiní obtíže ani v případě nešťastně formulované smlouvy, protože znalecký zákon ukládá povinnost vykonávat znaleckou činnost řádně a včas. Prakticky ovšem nemusí být snadné prokázat, že znalecký posudek není vypracován řádně. Jak již ostatně bylo poukázáno výše (část 2.). Pokud sám poškozený nedisponuje odbornými znalostmi, tak jen těžko bude moci argumentovat proti znaleckému posudku a bude donucen požádat o spolupráci jiného odborníka (často opět znalce). To může spolu s náklady na právní zastoupení spor i výrazně prodražit. Nehledě na časové hledisko, protože při kolizi dvou znaleckých posudků soudu většinou nezbyvá, než zadat vypracování dalšího znaleckého posudku. Zpravidla je jím znalecký ústav, přičemž u obtížnějších případů lze doporučit, aby jím byl vědecký ústav nebo vysoká škola, protože jde o respektované a vysoce odborné instituce, jejichž závěry nebývají dále zpochybňovány. Jejich „dodací lhůty“ ovšem zřídka kdy bývají kratší než 6 měsíců.³⁸

Typickým příkladem, kdy je znalecký posudek příčinou škody, je chybné určení ceny prodávané či zastavované věci pro účely koupě nebo úvěru. Judikatura původně zastávala názor, že příčinou vzniku škody není nesprávný znalecký posudek, ale skutečnost, že se na výši ceny účastníci dohodli v rámci jejich smluvní volnosti.³⁹ Taková argumentace do značné míry popírala smysl znaleckých posudků jako fundovanějšího podkladu pro rozhodování laiků a de facto vylučovala soukromoprávní odpovědnost znalce, resp. v našem případě znaleckého ústavu. Byla také odmítnuta Ústavním soudem, který judikoval, že pokud ze smlouvy jednoznačně vyplývá, že výše kupní ceny je odvislá od ceny zjištěné znaleckým posudkem podle předpisů o oceňování majetku, tak vypracování znaleckého posudku je ve vztahu k ujednané výši kupní ceny *conditio sine qua non* a okolnost, že kupní cena je určena dohodou stran, je zcela irelevantní.⁴⁰ Posléze byla tato argumentace vztažena také na znalecké posudky, které jsou jedním z důkazů v soudním řízení pro vydání soudního rozhodnutí, když Nejvyšší soud judikoval, že znalecké posudky jsou sice především podkladem pro vydání rozhodnutí, jejich obsah je však zároveň důležitou, podstatnou a

³⁷ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanský zákoník: komentář*. 10. vyd. Praha : C.H. Beck, 2006. s. 708.

³⁸ Potřebu delší lhůty na vypracování posudku vědeckým ústavem potvrzuje také judikatura. Srovnej např. rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27. 6. 2007, sp. zn. 10 Co 528/2007, Identifikační číslo ASPI: JUD103473CZ.

³⁹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1231/2004 a rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2007, sp. zn. 25 Cdo 1503/2005, dostupné na www.nsoud.cz. Obdobně lze odůvodnění aplikovat i na jiné druhy smluv, kde je účel posudku jednoznačně spjat s účelem smlouvy.

⁴⁰ Viz rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05, dostupné na <http://nalus.usoud.cz/>.

značnou (byť ne jedinou) příčinou vzniku majetkové újmy, čímž je dán vztah příčinné souvislosti mezi porušením právní povinnosti na straně znalce a škodou.⁴¹

Poslední předpoklad, zavinění v podobě nedbalosti, se předpokládá. Poškozený je tudíž nemusí dokazovat, škůdce se však může vyvinut. Podle teorie tzv. adekvátního kausálního nexu, kterou aplikuje Ústavní soud a která je aplikovatelná také na nedbalostní zavinění, postačí, pokud není vznik škody pro typizovaný jednající subjekt vysoce nepravděpodobný.⁴² Poněvadž je při činnosti pro státní orgány znalecký ústav seznámen s účelem posudku v rozhodnutí o ustanovení a obdobně vyplývá účel také ze smlouvy mezi ústavem a soukromou osobou,⁴³ je pravděpodobnost vzniku škody víceméně jasná.

Za posudek odpovídá podle ustanovení § 420 odst. 2 občanského zákoníku přímo ústav, nikoliv konkrétní znalci, kteří posudek vytvářeli. Pro poškozeného je skutečnost, že místo zaměstnanců odpovídá jejich zaměstnavatel v podobě právnické osoby, obvykle výhodnější, protože disponuje větším majetkem. V případě znaleckých ústavů však může jít pouze o prázdnou skořápku, kde se sdružují znalci, kteří se tak zbavují své osobní odpovědnosti (u vědeckých ústavů tento stav nastat nemůže). Protože naprostá většina soukromoprávních znaleckých ústavů má formu společnosti s ručením omezeným, může být pak náhrada větší škody problematická. Proto lze jen přivítat navrhanou povinnost pojištění pro případ odpovědnosti za škodu.

5. ZÁVĚREM

Přestože nelze nesouhlasit s kritikou současného stavu znalecké činnosti, domnívám se, že skepse k objektivitě a nestrannosti znalecké činnosti není výhradně vinou znalců a znaleckých ústavů, ale spíše odrazem situace v justici jako takové, s níž je do značné míry také propojena. Rovněž neobstojí závěr, že současná právní úprava brání ve zlepšení stavu. Znalecký zákon totiž umožňuje zhodnotit a případně zamezit další činnosti nezpůsobilých či neobjektivních subjektů, ačkoliv tento proces je většinou komplikovaný, finančně i časově náročný.⁴⁴ Rovněž hmotná odpovědnost podle občanského zákoníku umožňuje napravit vzniklé škody. Za překážku nepovažuji ani skutečnost, že právní úprava umožňuje postihnout takřka výhradně pouze znalecký ústav, nikoliv jeho jednotlivé pracovníky, které lze jednoznačně sankcionovat pouze ve vztahu k jejich zaměstnavateli, kterým je samotný ústav. Koneckonců také podle Ústavního soudu představuje právní úprava dostatečnou záruku pro vypracování objektivního znaleckého posudku.⁴⁵

Vedle výše rozebíraných druhů odpovědnosti pak existuje ještě morální (etická) odpovědnost znaleckého ústavu za posudek. S ohledem na charakter a smysl činnosti jde možná o závazek

⁴¹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2008, sp. zn. 25 Cdo 883/2006 dostupné na www.nsoud.cz.

⁴² Viz rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05, dostupné na <http://nalus.usoud.cz/>.

⁴³ V případě nejednoznačnosti, je jeho povinností vyžádat si upřesnění, jinak to jde k jeho tíži.

⁴⁴ I toto je do jisté míry faktor, který podkopává důvěru ve znalcetví jako takové.

⁴⁵ Viz rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 666/06, dostupné na <http://nalus.usoud.cz/>. Tvrzení je vztáhnuto na znalce jako fyzické osoby, protože je však úprava prakticky shodná také pro znalecké ústavy, domnívám se, že lze vztáhnout i na ně.

nejdůležitější. Ovšem jen obtížně vymahatelný. Pokud budou znalecké posudky chápány jen jako snadno opatřitelný důkaz pro tvrzení účastníků, nedá se předpokládat, že by znalecké ústavy usilovali v první řadě o svou dobrou pověst a teprve poté o zisk. Zlepšení stavu se tak dočkáme, až budou všichni zainteresovaní důsledně využívat dostupných prostředků. Protože vadné posudky dopadají nejvíce na občany, je v jejich vlastním zájmu, aby si stěžovali na laxnost soudů, oponovali zjevně nesprávným posudkům a žádali náhradu vzniklých škod.

Literature:

- Bradáč, A.: Úvod do soudního znalcství. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004, 220 s., ISBN: 80-7204-365-X.
- Hanák, J.: Podmínky zápisu do prvního oddílu seznamu ústavů. In: Junior Forensic Science Brno 09. Brno: VUT Brno, 2009, ISBN: 978-80-214-3822-4.
- Chmelík, J.: Místo činu a znalecké dokazování. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 303 s., ISBN: 80-86898-42-3.
- Kolářková, J.: Jednou znalec, navždy znalec aneb Jak se žije znalcům v Česku? [online]. 2007, 1. 8. 2007 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=164>>.
- Problémy v činnosti soudních znalců z oboru zdravotnictví: Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 7. [online]. 2008, 23. 7. 2008 [cit. 2009-05-06]. Dostupný z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/SYSTEMOVE_DOPORUCENI_7.pdf>.
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon: komentář. Praha: C.H.Beck, 2004, 1719 s., ISBN: 80-7179-896-7.
- Švestka, J. et al: Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2006, 1465 s., ISBN: 80-7179-486-4.
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 5. 2004, čj. 6 A 57/2001-61, dostupné na www.nssoud.cz
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 7. 2007, čj. 2 As 69/2006-61, dostupné na www.nssoud.cz
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2005, sp. zn.. 25 Cdo 1231/2004, dostupné na www.nsouid.cz
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2007, sp. zn. 25 Cdo 1503/2005, dostupné na www.nsouid.cz

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2008, sp. zn. 25 Cdo 883/2006, dostupné na www.nsoud.cz
- Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 666/06, dostupné na <http://nalus.usoud.cz/>
- Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05, dostupné na <http://nalus.usoud.cz/>
- Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 27. 6. 2007, sp. zn. 10 Co 528/2007, Identifikační číslo v ASPI: JUD103473CZ
- Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 14. 10. 1994, sp. zn. 10 Ca 348/94, Identifikační číslo v ASPI: JUD5498CZ

Reviewer:

Ilona Jančářová

Contact – email:

jakub.hanak@mail.muni.cz